

איוב ל"ד: הספר שכתב אליהוא

קובץ אליהוא, חלק ב'

מאת

אברהם גלזנר

במאמר קודם¹ ניסיתי להוכיח שספר איוב כולל קובץ אליהוא, נכתב ע"י מחבר אחד. הקובץ מכיל את דברי אליהוא, מצאצאי כניהו מלך יהודה, שהוא איבו ואיש ריבו של איוב. בפרק ל"ב (עד ל"ג, ז) אליהוא מציג עצמו לפנינו בגוף ראשון מופגן. תאור אופיו משתקף מתוך עיני מחבר הספר, שמחקה את צורת דיבורו של אליהוא. בפרק ל"ג מזכיר אליהוא בראשונה מקצת טענות איוב שנענש ללא פשע ועוון, אח"כ מצדיק באריכות את הטלת העונש עליו. עיקר טענת אליהוא כנגד איוב מסתמכת על החזרה בתשובה של כניהו (ל"ג, כו-כח): השם נעתר לו, אויל מרוודך מלך בבל נשא את ראשו מבית כלא, "וישב צדקתו". מעתה חייבים כל איש ישראל בכבודו של מלך יהודה יורש כסאו של דוד. איוב המדבר בגנותו של המלך, גם אם דבריו מיוסדים על נבואות ירמיה, הינו מורד במלכות ובר עונשין בהתאם למשפט ולחוקת התורה. נראה לי שההמשך הטבעי למעני אליהוא הוא פרק ל"ה. אבל מחבר ספרנו חשב לנכון להכניס באמצע הנאום תעודה חשובה, שנכתבה אף היא ע"י אליהוא ויש לה שייכות למשפט אשר תוכנו נמסר לנו בפרקים אלה (קובץ אליהוא). כך ממשיך אליהוא את דבריו (ל"ה, ב): "הזאת חשבת למשפט אמרת צדקי מאל" — האיך תארת לעצמך את תהליך המשפט כאשר אמרת (י"ג, יח): "הנה נא ערכתי משפט ידעתי כי אני אצדיק" אתה איוב תבוא ותטען (ט"ז, יט), "הנה בשמים עדי ושהדי במרומים" (ללא כל עדות מסייעת) ובית הדין יקבל טענותיך ללא עוררין? מחבר הספר (איוב) ער כמובן למצבו המשפטי הגרוע כפי שכבר קבע בראש הפרולוג לקובץ (ל"ב, א): "כי הוא צדיק בעיניו", ואליהוא מנצל את הנסיבות כדי להכות את איוב במשפט. מתוך פרק ל"ד, שנוההו כספר אשר כתב איש ריבו של איוב, מסתבר לנו, לקוראים, איך נוצרו נסיבות אלה.

1 בית מקרא, ב [עח] תשל"ט, עמ' 283-294

[2]

אברהם גלזר

סגנון הספר. פניה אל קהל שומעים רחב
(ל"ד, ב): "שמעו חכמים מלי וידעים האזינו לי".

אליהוא פותח דבריו בפניה אל חכמים (סתם) ואל "יודעים", יודעי ה' ותורתו, "תופסי התורה". הוא מבקש מהם לערוך משפט על איוב ועל דבריו שלא בנוכחותו (פסוקים ג-ד): שם איוב נזכר בפרקנו ארבע פעמים (פסוקים: ה, ז, לה, לו) מידי פעם בנסתר. זאת, בניגוד לאזכרות שבמענים האחרים של אליהוא (ל"ג, א; ל"ג, ג, לא; ל"ז, ד), בלשון נוכח, כי דבריו מכוונים ישירות אליו: "ואולם שמענא איוב מלי". הרי, ככל הנראה פרק ל"ד הינו הספר אשר עליו אמר איוב (ל"א, א, לה): "וספר כתב איש ריבני". מסתבר עוד שהכרוז (הספר) הוא אותנטי במלואו (או בחלקו אך) כלשונו ולא נגעה בה "העריכה" של מחבר ספר איוב.

אם ברצוננו לדמות בנפשנו את הקורות, נראה, שאליהוא כתב את הספר וזה נקרא לפני הקהל בבתי הכנסת ובמקומות פומבי ע"י הכרוז או החזן. משום כך נבדל סיגנונו של פרק ל"ד משאר פרקי הקובץ. בדרך כלל הלשון עניינית ויבשה ללא חזרות וללא התיחסות אל אישיותו של הדובר. עובדה זו בולטת במיוחד בהשוואה לנאומו של אליהוא בפרק ל"ב בו איוב, מחבר הספר, מחקה את צורת דיבורו של אליהוא. הפסוקים קצרים, מביעים רעיון אחד, או שני רעיונות נפרדים; רק פסוקים מעטים נבנו על המשקל השירי האופיני לספר איוב. לענין זה נשווה זוג פסוקים זהים בתכנם כפי שנאמרו ע"י שני אישים אלה:

א י ו ב

א ל י ה ו א

(ל"ד, ג): "כי און מלין תבחן וחך יטעם לאכל".
(י"ב, יא): "הלא און מלין תבחן וחך אכל יטעם לו".

(ל"ד, כא): "כי עיניו על דרכי איש וכל צעדיו יראה".
(ל"א, ד): "הלא הוא יראה דרכי וכל צעדיו יספור".

שפת אליהוא היא עברית תנכית, אך מושפעת ע"י שפת דיבור זרה, מסתמא ארמית ופרסית. מרבה הוא להשתמש במקור כמו "לאכל" (ג), "וללכת" (ח), "ברצתו" (ט), "האמר" (יח), "להלך" (כג), "להביא" (כח), "ממלך" (ל), בקונטקסט שאינו מצוי בעברית תנכית. מורגשת זרות במבנה המשפטים ובמיוחד בשימוש במילות הקשר; לפעמים נזקק הקורא לדמינו כדי לנחש את כוונת מחבר הכרוז. אחת עשרה פעמים מופיעה המילה "כי" בפרקנו, ומי יוכל לבחון ולשפוט אם שימושן תואם את כללי הלשון העברית? הוא הדין גם בשימושי: "אם", "אף", "לכן", ועוד. עמוס חכם (בפרושו לספר איוב, הוצאת מוסד הרב קוק) כותב: "והואיל ודברי אליהוא ערוכים בלשון קשה וסתומה יש לכל השיטות מקום להאחו בו". דברים דומים כותבים גם מפרשים אחרים על לשון אליהוא בניגוד לדבריו עצמו (ל"ג, ג): "ודעת שפתי ברור מללו". חושבני, שעלינו לתת אמון מלא באליהוא לפחות באותם המקרים שדבריו מפורשים ומחוזקים בפרק סמוך.

איוב ל"ד: הספר שכתב אליהוא

[3]

כדאי עוד לשים לב לכבוד אשר נוחלים שומעי כרוז זה לעומת הזילזול המופגן של אליהוא "בחכמת-זקנים" של איוב ורעיו (ל"ב, ו-ט). אף נימוסיו המזויפים והתדברבותו של אליהוא "ברוח אל" "ונשמת שדי", שכביכול חונן בהן, נעדרים מפרק ל"ד.

הזויכות הקולני בין אליהוא ואיוב

(ל"ד, ה): "משפט נבחרה לנו נדעה כינינו מה טוב" : החכמים נדרשים להחזיר בין טוב

לרע, בין דברי אליהו ודברי איוב. עליהם לבחון את דברי איוב בחוש השמיעה ובחוש הטעם ולהוציא משפט. — אנו נדחפים בפרושנו להחליף את סדר הפסוקים: ד-ג, "כי" כך משתמע ממילת קשר זו בראש פסוק ג. כך גם בהמשכו של הפרק, נרד לסוף דעתו של אליהוא רק אחר שנניח שאין מוקדם ומאוחר בפסוקיו. (ל"ד, ה): "כי [=אבל] אמר איוב צדקתי ואל הסיר משפטי".

אין זו האמירה של איוב שאותה מתבקשים החכמים לבחון, אלא את כלל דברי איוב בפרקים ג-ל"א ובמיוחד אלה שנאמרו על מלכי יהודה. דבר זה מתברר ללא ספק בהמשך. ליתר בהירות היה רצוי גם כאן להקדים פסוקים ז-ח לפסוקים ה-ו. באמת מצאנו שכן אמר איוב (כ"ז, ב): "חייאל הסיר משפטי ושדי המר נפשי", ובהמשך (כ"ז, ו) "בצדקתי החזקתי ולא ארפה, לא יחרף לבבי מימי". לאיוב דעות מוגדרות שהוא מחזיק בהן למרות רדיפותיו של אליהוא ושדוליהם של רעיו להנמיך את קולו ולהמנע מלהשמיע אותן בפומבי. עלינו להסיק שאיוב נשפט כבר לפני הופעת כרוז זה, נדרש לשנות את דבריו, סרב ונענש:

(ל"ד, ו): "על משפטי אכזב אנוש חצי בלי פשע".

היה זה משפט כזב, אומר איוב, ונענשתי ללא פשע (ו, ד): "כי חצי שדי עמדי, אשר חמתם שתה רוחי בעותי אלוה [=אליהוא] יערכוני". נדמה לי שהמילה "משפט" בכל אחד משלושת הפסוקים ד-ו מתיחס למאורע שונה. לראיה נביא את דברי איוב (י"ט, ו-ז): "דעו אפו כי אלוה עותני ומצודו עלי הקיף. הן אצעק חמס ולא אענה אשוע ואין משפט". איוב הושם בנידוי "במשפט" אדמיניסטרטיבי ועל סילוף משפט זה הוא מאיים בחרב (י"ט, ט, כט): "גורו לכם מפני חרב כי חמה עונות חרב, למען תדעון שדין" (שדון ק). כדברי חז"ל (אבות, פ"ה, מ"א) "חרב בא לעולם על עניי הדין ועל עוות הדין".

(ל"ד, ז-ח): "מי גבר כאיוב ישתה לעג כמים.

וארח לחברה עם פעלי און וללכת עם אנשי רשע".

2 מסתבר שאליהוא בנה את שני הפסוקים ג-ד על דברי ברזלי אל דוד (שמואל ב, י"ט, לו): "האדע בין טוב לרע, אם יטעם עבדך את אשר אכל ואת אשר אשתה, אם אשמע עוד בקול שרים ושרות". כלומר אין און ברזלי יכולה עוד להבחין בטיב הקולות.

[4]

אברהם גלזנר

עדיין אין אליהוא פורש לפני חכמים את דברי איוב שהחכמים נקראו לשפוט על סיכום. שמץ מדברי איוב שומעים אנו רק בפסוקים יז-יח, משולבים בתוך מענהו של אליהוא, פסוקים יג-לג, האמורים לסתור את דברי איוב. למעשה, אליהוא מקל על מלאכת החכמים ומוציא משפטו של איוב, שאין תורתו אלא מלל של לעג הזורם

כְּלָהֶת מַיִם. וְלֹא עוֹד, אֵלָא שְׂאִיב מִתְחַבֵּר עִם עוֹשֵׁי אֵין וְעִם אֲנָשִׁים רְשָׁעִים, יִסּוּד

להאשמה זו מוצאים אנו בקינת איוב בפרק ל', שם הוא מתאר את מצבו בשיפולי החברה האנושית.

(ל"ד, ט): "כי אמר לא יסכך גבר ברצתו עם אלהים".

ועוד אמר איוב את הפתגם שלפנינו. מסתבר שזו הייתה תמצית תשובתו של איוב כאשר אליהו הציע לו להשלים עם אליהוא (כ"ב, כא): "הסכך נא עמו ושלם בהם תבואתך טובה".

אם "אלהים" בפסוק זה הוא קודש אין תכנו מתישב על דעתנו בשום פנים ואופן; ודאי שלא נוכל ליחסו אל איוב שהוא רצוי לה' מראשית הספר ועד אחריתו ופונה אל האל בכל דבריו ותלונותיו. אך אם הוא שופט, מלך, או מושל כמו בפסוקים רבים בספר (למשל ל"ג, יב; ל"ו, ב) הרי מוכר לנו הפתגם היטב מדברי חז"ל (אבות פ"ב מ"ג): "[רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא] אומר: הוּו זהירין ברשות, שאין מקרביין לו לאדם אלא לצרך עצמן. נראין כאוהבין בשעת הנאתן, ואין עומדין לו לאדם בשעת דחקו".

יתר על כן אם נתמיר "גבר" בירמיהו³ ו"אלהים" בצדקיהו מלך יהודה, נוכל למצוא בסיס טוב לפתגם זה במאורע הסטורי (ירמיה, ל"ז-ל"ט) שהיה ידוע לכל אדם בישראל. צדקיהו לקח את ירמיהו אל "ביתו בסתר" (ל"ז, יז), שם פנה אליו ירמיהו בבקשה (ל"ז, כ): "תפלינא תחנתי לפניך ואל תשבני בית יהונתן הספר ולא אמות שם". הינה כל זאת לא הועיל לירמיהו (ל"ח, ו): "ויקחו את ירמיהו וישלכו אותו אל הבור . . . ויטבע ירמיהו בטיט". ולא הועיל לצדקיהו, שלא שמע בעצת הנביא (ל"ט, ו-ז): "וישחט מלך בבל את בני צדקיהו ברבלה לעיניו . . . ואת עיני צדקיהו עור וגומר". מכאן הסבר לשימוש הלא שגרתי בביטוי "לא יסכך גבר", שמשמעותו גם: לא ישכון ירמיהו בביתו של צדקיהו אלא דרך מקרה ובסתור.

תשובת איוב הייתה חריפה לאין ערוך מוזו המשתמעת מדברי הפתגם על ירמיהו. היא כלולה בפרק כ"ז שאלהוא התיחס כבר אליו בפסוק ה של פרקנו. איוב מסרב לשנות את דעתו, או אף להגיד דברים בניגוד להשקפתו (כ"ז, ג-ו). הוא קורא לאליהוא רשע ועול (כ"ז, ז): "יהי כרשע איבי ומתקוממי כעול", שהאל לא ישמע את

3 השווה איוב (ג, ג-ב): "יאבד יום אולד בו והלילה אמר הרה גבר" וגומר, עם ירמיה (כ, יד-יח): "ארור היום אשר ילדתי בו, יום אשר ילדתי אמי אל יהי ברוך" וגומר.

[5] איוב ל"ד: הספר שכתב אליהוא

צעקתו. לבסוף, איוב מקלל את אליהוא קללות נמרצות (כ"ז, יג-כג), ואל נא יטעה אדם לחשוב שאין איוב יודע לקלל בכעסו. מסתבר, שדברי איוב אלה לא נמסרו לאליהוא משום דרכי שלום, והמובאה שלפנינו "כי אמר וכו'" נאמרה ע"י אליפו בשם איוב.

נוכחנו שאין למצא בחמשת הפסוקים ה-ט וויכוח רעיוני, אלא קולות צעקניים שאיוב ואליהוא מטיחים זה בזה, כמנהג שני יריבים. בפסוקים י-לג, אליהוא מרצה טענותיו כנגד איוב וכדי להבינם עלינו למצוא בפרקים ג'-ל"א את דברי איוב שאליהוא בא לסותרם. דברי אליהוא מתחלקים לפיסקות מקוטעות, אך עם סימני חלוקה ברורים. מדובר בהן על שכר ועונש, על כבוד הצדיק, על אבדן המלכות הרשעה ועל החרטה והחזרה בתשובה. בכללם של הפסוקים נמסרת השקפתו של אליהוא על המלכות, שהיא מאת השם ולא לפי בחירת האזרח, או לפי רצונו וטעמו של איוב. רעיון זה מסתכם בפסוק לג, וזהו הנושא שחכמים ויודעים נתבקשו לבחון ולהוציא עליו משפט.

תורת הגמול והמות בגיל רך

(ל"ד, י-יא): "לכן אנשי לבב שמעו לי". כל הכבוד לאנשים המוכנים לשמוע לקול אליהוא ולקבל את טענותיו.

"חלילה לאל מרשע ושדי מעול". איוב אמר (כ"ז, ה) "חלילה לי" ואליהוא מסתמך על אברהם אבינו (בראשית, י"ח, כה): "חלילה לך מעשת כדבר הזה להמית צדיק עם רשע והיה כצדיק כרשע". גם איוב ורעיו מסכימים עם אליהוא בדבר הזה (ד' ו-ט; ח', ג), אך איוב מרבה לשאול (כ"א, יז): "כמה נר רשעים ידעך" — מתי יבואו רשעים על עונשם?

איוב מכיר בעובדת החיים שיש רשע וטוב לו כאימרת קוהלת (ט', ב): "מקרה אחד לצדיק ולרשע לטוב" וגומר. קשה עליו הכרה זו, אך אי אפשר להכחישה (כ"א, ו-טו): "ואם זכרתי ונבהלתי ואחזו בשרי פלצות, מדוע רשעים יחיו עתקו גם גברו חיל... ויאמרו לאל סור ממנו... ומה נועיל כי נפגע בו". חכף ממהר איוב להסתייג מכל מסקנה בנוגע לעיקרון של שכר ועונש מעבר לעובדה זו: "הן לא בידם טובם עצת רשעים רחקה מני". אליפו מאשר את דברי איוב במלים זהות כמעט (כ"ב, יז-ט). ומוסיף נימת עידוד: "יראו צדיקים וישמחו ונקי ילעג למו", למרות כל הצער והסכל. אליהוא לעומתם מרחיק ללכת במסקנתו: "כי פעל אדם ישלם לו וכארח איש ימצאנו".

הרשע בא על עונשו כדבר ירמיהו (כ"ה, יד): "ושלמתי להם כפעלם וכמעשה ידיהם", והצדיק מקבל גמול צדקתו כמחולט. זו חרב פיפיות שסכנתה מרובה; יכול אדם להפוך את הטענה ולהסיק, שכל מי שרע לו — רשע הוא וכל מי שטוב לו בעולם

[6]

אברהם גלזר

הזה צדיק הוא, כפי חשדו של איוב ברעיו (כ"א, כז-כח) שמא עלתה מחשבה פסולה כזו על דעתם.

תורת אליהוא, כפי שנראה להלן, מתיחסת בעיקרה למלכים ולבתי מלוכה. גם כך טמונה בה מלכודת, שאליהוא ראה צורך לסלקה מלכתחילה: אם המות הוא עונש על חטאו של אדם (כנרמז בדברי אברהם), מה בנוגע לתינוקות של בית רבן, שלא חטאו ומתו באיבם?

(ל"ד, יב-טו): "אף אמנם אל לא ירשיע ושדי לא יעות משפט", גם במקרה הנדון "האל לא ירשיע" צדיק, אלא כתפילת שלמה (מלכים א, ח', לב): "ושפטת את עבדיך להרשיע רשע לתת דרכו בראשו ולהצדיק צדיק לתת לו כצדקתו"⁴. אליהוא מסביר והולך:

"מי פקד עליו ארצה ומי שם תבל כלה".

בורא עולם, "ששם תבל כולה" הוא זה שפקד על הנשמות לירד ארצה וקצב את מספר ימיהן⁵. לכן:

"אם ישים אליו לבו [לטובה] רוחו ונשמתו אליו יאסף [באבן]".

יש פעמים שבני אדם מתים בגיל רך, לא כעונש על מעשים רעים, אלא שבורא עולם רוצה לגמול להם טוב על טובם כגון חנוך (בראשית, ה', כד), שהתהלך "את האלהים ואיננו כי לקח אותו אלהים". וכגון אביה בן ירבעם שחלה ומת והובא אל קבר, "יען נמצא בו דבר טוב" (מלכים א, י"ד, יג). אבל צדיקים (ל"ו, יא): "אם ישמעו ויעבדו יכלו ימיהם בטוב ושניהם בנעימים"⁶. וכשיגיע זמנם ליפטר מן העולם יגועו ויובאו אל קבר:

"יגוע כל בשר יחד ואדם על-עפר ישוב".

לשון של כבוד ככתוב באברהם (בראשית, כ"ה, ח): "ויגוע וימת אברהם בשיבה טובה זקן ושבע ויאסף אל עמיו. ויקברו אותו . . .". ובניגוד לדברי איוב (כ"א, כו): "יחד על עפר ישכבו ורמה תכסה עליהם". שמדגיש את סוף כל-בשר, צדיק ורשע

4 מסתבר שאמרות אלה של אליהוא עוררו את איוב לשאת את האלה הכתובה בפרק ל"א. 5 מבנה משפט זה, אולי בהשפעת שפה אינדואירופית, והפרוש שלמעלה נראה לי ביותר. נוכל להבין את הרכב המשפט גם כשאלה עם תשובה בצידה; "מי" שבראש הצלע הראשונה הוא השאלה, "ומי" = הוא זה ש . . . עונה עליה. פסוק עם מבנה דומה: "מי . . . ומי . . ." מוצאים אנו גם להלן (ל"ו, כג) ופרושו לפיכך הוא: מי שמוכיח את האדם על פעולת עולה הוא זה שקבע את חוקי התנהגותו ("פקד עליו דרכו"). להלן (ל"ח, ה, כט, לו, לו; ל"ט, ה) יש פסוקים בהם מופיעה פעמיים מילת השאלה "מי". בפסוקים אלה מובע רעיון אחד בשתי צלעות מקבילות, אין בהם כל זרות, וברור שאין לדמותם לשני הפסוקים שהבאנו כאן מפי אליהוא.

6 השווה עם דברי איוב (כ"א, ז-יג): "יכלו (יכלו ק') בטוב ימיהם וברגע שאול יחתו". לדעת חבנית דמות הרשע בפרק כ"א הוא מנשה מלך יהודה.

[7] איוב ל"ד: הספר שכתב אליהוא

יתד⁷. כי כן נגזר על אדם הראשון (בראשית, ג', יט): "כי עפר אתה ואל עפר תשוב". נעיר עוד ששני הפסוקים האחרונים (יד, טו) בנויים על הכתוב בתהילים (ק"ד, כט): "תסתיר פניך יבהלון חספי רוחם יגועון ואל עפרם ישובון". אלא שהחליף המחבר "הסתיר פנים" לרעה ב"ישים לבו" לטובה.

נושא הוויכוח: "איש בחטאו ימות"

חושבני שכדי להבין פיסקה זו בת ארבעה פסוקים (יב-טו) בהקשרה עלינו לזהות את המאורע אליו מתיחס אליהוא: מות הילד אינו מרשיע את האב. דברי אליהוא בהמשך (פסוקים טז-יט) מפנים אותנו אל דוד המלך; במות "הילד אשר ילדה אשת אוריה לדוד", אמר (שמואל ב, י"ב, כג): "ועתה מת... אני הולך אליו והוא לא ישוב אלי".

האם מת הבן בחטאת אביו והאם דוד חטא חטא שלא יכופר? הסיפור פותח במלים (שם, יג): "ויאמר דוד אל נתן חטאתי לה" ויאמר נתן אל דוד גם ה' העביר חטאתך לא תמות", הכתוב ממשיך (שם, כד-כה): "וינחם דוד את בת-שבע אשתו... ותלד בן ויקרא את שמו ידידיה בעבור ה'". כן פסק גם יחזקאל הנביא (י"ח, ד): "הן כל הנפשות לי הנה כנפש האב וכנפש הבן לי הנה. הנפש החטאת היא תמות". ובכן יש לאלהוא על מה לסמוך בהתווכחו עם איוב, ספרי הקודש והנביא מאמתים את דבריו ומצדיקים את טענתו למעלה: "מי גבר כאיוב ישחה לעג כמים". ולהלן (ל"ה, טז): "ואיוב הבל יפצה פיהו בבלי דעת מלין יכביר".

היכן דיבר איוב על חטאו של דוד המלך? — הוא שם דברים בפיו של צופר הנעמתי (י"א, יג-יד): "אם אתה הכינות לבך ופרשת אליו כפיך, אם: און בידך הרחיקהו ואל-תשכון באלהיך עולה". לדעת איוב אין זה מספיק להגיד: "חטאתי לה", חייב אדם להחזיר את הגולה לבעליו ולא להחזיקה בביתו. קריאת אליהוא: "משפט נבחרה לנו נדעה בינינו מה-טוב" יש לה איפוא משמעות עמוקה לכל תולדות עם ישראל.

יכול להיות וקרוב הדבר, שהוויכוח בין אליהוא ואיוב, על מות-הבן בגיל צעיר, מעוגן במקרה שארע לכניהו, ועדיין הוא שיחה בפי זקני הדור. רמו לדבר יכולנו למצא בירמיה (כ"ב, כח-ל): "העצב נבזה נפוץ האיש הזה כניהו... מדוע הוטלו הוא וזרעו והשלכו על הארץ אשר לא ידעו... כתבו את האיש הזה ערירי גבר לא יצלח בימיו" וגומר. מדברי ירמיהו משתמע שלכניהו היה בן עוד בהיותו בירושלים ויצא עמו לגולה, אך לא נתקיים ולא נזכר עוד ברשימת היוחסים בספר דבה"י. אם כך

7 וכן אנו מוצאים באבות (פ"ג, מ"א): "עקביה בן מהללאל אומר... מאין באת — מטיפה סרוחה. ולאן אתה הולך — למקום עפר רמה ותולעה".

אברהם גלזר

[8]

נתקיימה נבואת ירמיהו: "כתבו את האיש הזה ערירי", ושמא לדעת איוב זה מחייב גם את מחציתו השני של הגזרה: "לא יצלה מזרעו איש ישב על כסא דוד". לדעת, איוב כ"ד המתחיל בפסוק: "גבולת ישיגו עדר גזלו וירעו" מסכם את נבואות ירמיהו (כ"ב) על מלכי יהודה האחרונים (יהויקים ויהויכין) וחרבן הבית. בסוף פרק זה כותב איוב (כ-כה): "ישכחהו רחם מתקו רמה. עוד לא יזכר ותשכר כעץ עולה. רעה עקרה לא תלד... ואם לא אפו מי יכזיבני וישם לאל מלתי". גם אם אין כאן התייחסות ישירה לכוניהו, תוכן המלים חופף את דברי ירמיהו עליו. כמו כן מוכיח הפסוק האחרון שתוכן הדברים שנאמרו קודם הינם נושא לוויכות לזה. דברי פולמוס עזים, בנוגע לדינו של רשע השב מרשעתו משמיע גם יחזקאל (י"ח, כז-כט): "ואמרו בית ישראל לא יתכן דרך אד'. הדרכי לא יתכנו בית ישראל הלא דרככם לא יתכן". נראה לי סביר ביותר, שגם דברי פולמוס אלה מתחסיים למחלוקת מתמשכת בדבר כשרותו של כניהו וביתו למלוכה, שהוא גם נושא המחלוקת בין אליהו לאיוב.

יחסו של איוב לבית דוד

פסוקים טז-יט עוסקים בשערוריה שמעוררים דברי איוב ומסעירים את אליהו: "ואם בינה שמעה זאת האזינה לקול מלי" — הקשב היטב לדברים הבאים, התבונן בהם והבן את מלוא משמעותם. התרגשותו של אליהו מצטלצלת מתוך מיליו. "האף שונא משפט יחבוש ואם צדיק כביר תרשיע".

היתכן שאיש אשר "שונא משפט", הוא איוב, יתמנה לשופט⁸ (= "חובש"). דע והבן: אם חסכים שדברי איוב טובים הם, אתה משתף את עצמך גם בהרשעת המלך הצדיק ביותר.

אליהו מרבה להשתמש בתואר "כביר" כסופרלטיב לגדול, ולפי ההמשך ברור שהכוונה היא למלך. הוא דוד המלך שספר מלכים משווה אליו בצדקתם את כל המולכים אחריו ביהודה וישראל כגון (מלכים א, י"ד, ח): "ולא היית כעבדי דוד אשר שמר מצותי ואשר הלך אחרי בכל לבבו לעשות רק הישר בעיני". וב"דברי דוד האחרונים" כתוב (שמואל ב, כ"ג, ג): "אמר אלהי ישראל... מושל באדם צדיק מושל יראת אלהים". והנה איוב מסוגל לכנות אף מלך צדיק זה בליעל: "האמר למלך בליעל רשע אל-נדיבים".

כמו "שמעי [בן-גרא] בקללו צא צא איש הדמים ואיש הבליעל" (שמואל ב, ט"ז, ז). ואת שלמה המלך ואת רחבעם בנו מכנה הוא רשעים⁹.

8 כמו בישעיה (ג, ז): "לא אהיה חבש... לא תשימי קצין עם". הדין חובש צניף המסמל את משרתו (איוב, כ"ט, יד). ואולי גם הביטוי "חובש בית המדרש" פרושו: מוסמך לעניני דין ומשפט.
9 ראה מאמרי: הקדמה לס' איוב, בית מקרא ב (עג), ירושלים, תשל"ח, עמ' 201. שם יחסתי את

[9] איוב ל"ד: הספר שכתב אליהוא

"אשר לא נשא פני שרים ולא נכר שוע לפני-דל, כי מעשה ידיו כלם".
אשר בימיו שפטו משפט צדק בקריה הנאמנה ירושלים, כדברי איוב עצמו (כ"ט, יב-טז): "צדק לבשתי וילבשני כמעיל וצניף משפטי". השרים הם יואב ואבישי בני צרויה, והשוע הוא העשיר במשלו של נתן הנביא כמסופר (שמואל ב, י"ב, ה): "ויחר אף דוד באיש ויאמר אל נתן חי-ה' כי בן מות האיש העשה זאת". הצלע השלישית: "כי מעשה ידיו כלם", כלומר שווים לפניו במשפט, היא הנמקה, אגב שגרה, לעשיית משפט צדק, כמו שמצאנו גם בדברי איוב למעלה (ל"א, טו): "הלא בבטן עשני עשהו". בכך מבחנו של מלך לפני האלוהים, כדברי ירמיהו (כ"ב, א-ה): "הישב על כסא דוד... כה אמר ה' עשו משפט וצדקה והצילו גזול מיד עשוק" וגומר, ועל כך הובטח לדוד ולביתו (שמואל ב, ז', טז): "ונאמן ביתך וממלכתך עד עולם. לפניך כסאך, יהיה נכון עד עולם".

אולם אין זו דרכו של אליהוא לסיים נושא ומסקנתו. כן גם בענין הנידון חוזר הוא להלן ומשלים את אשר החסיר (ל"ו, ז): "לא יגרע מצדיק עיניו ואת מלכים לכסא וישיבם לנצח ויגבהו". בכך מוכח: "וכארח איש ימצאנו", וגם צדקתו של דוד כאחד.

א ב ד נ מ ל כ ו ת ב י ת א ח א ב ה ר ש ע ה

לא כן הרשעים; בפסוקים כ-ל מספר לנו אליהוא את גורלו של בית-מלכות רשעה, "אשר סרו מאחרי האל" ועשקו דלים שצעקתם הגיעה השמימה (פסוקים כז-כח). האל המיתם פתאום, במפתיע; מרדעם הסיר את המלך החזק (כ), רוצץ את בית המלכות הכבירה והקים מלכות חדשה (כד). פסוקים כה-כו מתארים את דיכוי שארית בית המלוכה, פסוק כט מתאר את מעשיו של המורד ופסוק ל מסכם את תוצאות המרד. הסיפור מדגים את משפטו של האל המשלם לרשעים כפעלם וכמעשה ידיהם.

שלושת הפסוקים כא-כג הם מהירהוריו של אליהוא ומתיחסים לאיוב כמו גם לסיפור המעשה במלכות הרשעה, שהם מעשה ה"אל במשפט" (כג). ההוכחה היא כמובן בכך שכל השומעים מכירים את סיפור המעשה, שכדוגמתו ארע אי-פה ואי-שם בתולדות העמים. אך אם מדובר כאן במרד במלכות יהודה או ישראל — התאורים המעטים והביטויים העזים הולמים ביותר את מרד יהוא בבית אחאב, שהשאיר ללא-ספק רושם עז על הדורות הבאים.

הפרקים י"א ו"ב, מעני צופר הנעמתי, לסיפור בית דוד ומרד אבשלום, ובפרק ט"ו מדובר, לדעתי, על שלמה ורחבעם. המעיין בפרקים אלה יוכל למצוא רמזים שקופים לטענות אליהוא כאן, אך הכינוי "בליעל" אינו נזכר. לכן מסתבר לי שמילה זו הופיעה בנוסח קדום של פרק י"א ועל כך אמר איוב (י"ג, כז): "כי תכתב עלי מרות ותורישני עונות נעוריי".

[11] איוב ל"ד: הספר שכתב אליהוא

המלכים שהולכים למות לא היו בחכמה: אחאב הוזהר ע"י מיכיהו בן ימלה הנביא, ומדוע זה יצאו שני המלכים לקראת יהוא?
(כד): "ירע כבירים לא חקר ויעמד אחרים תחתם".

בית אחאב היו מלכים חזקים מאד; "לא-חקר", כמו להלן (ל"ו, ו): "מספר שני ולא-חקר", ללא גבול. תחתם כמה מלכות יהוא (מלכים ב, ט, ו): "ויצק השמן אל ראשו ויאמר לו... משחתין למלך אל עם ה' אל ישראל". ולהלן (שם, י, ל): "ויאמר ה' אל יהוא... בני רבעים ישבו לך על כסא ישראל".

(כה): "לכן יכיר מעבדיהם ה', ג: "אני ראיתי אויל משריש והפך לילה וידכאו".
ואקוב נוהו פתאם".

אליפו מזכיר את קללת אליהו כ"אשר [אחאב] ירד שם [אל כרם נבות] לרשתו",
ואליהוא מזכיר את סוף המעשה כאשר יהוא מקיים את הקללה (מלכים ב, ט, כה-כו).

(כו): "תחת רשעים ספקם ה', ד: "ירחקו בניו מישע במקום ראים".
וידכאו בשער ואין מציל".

יהוא הכה את גדולי שומרון הרשעים במקומם בעיר מבצרם.
מלכים ב, י: "ולאחאב שבעים בנים בשומרון ויכתב יהוא ספרים וישלח שומרון אל שרי יזרעאל הזקנים ואל האמנים". "וגדלי העיר המגדלים אותם לקחו את בני המלך וישחטו שבעים איש וישימו את ראשיהם בדודים וישלחו אליו יזרעאלה".
"ויאמר יהוא שימו אתם שני צברים פתח השער עד הבקר. ויהי בבקר ויצא ויעמד ויאמר אל כל העם צדיקים אתם הנה אני קשרתי על אדני ואהרגהו ומי הכה את כל אלה. דעו איפוא כי לא יפל מדבר ה' ארצה אשר דבר ה' על בית אחאב, וה' עשה את אשר דבר ביד עבדו אליהו".

דברי אליפו משלימים ומסבירים את דברי אליהוא ושניהם יחד תואמים להפליא את המסופר בספר מלכים; לא נמצא איש שיתעורר להושיע ולהציל את בני המלך שגולגלותיהם הוצגו בשער "במקום רואים".
הבאתי כאן את הפסוק האחרון מנאומו של יהוא כי הוא מקביל לשלושת הפסוקים כא-כג בפרקנו:

(כא): "כי עיניו על דרכי איש וכל צעדיו יראה" — להעניש את הרשעים.
איוב מסכים לרעיון זה ומשתמש בו באלתו ושבועתו על היותו חף מפשע (ל"א, ד):
"הלא הוא יראה דרכי וכל צעדי יספור", ולכן נוהר הוא מלחטוא.
(כב): "אין חשך ואין צלמות להסתור שם פעלי און". יהוא הכה "את כל הנשארים לבית אחאב... עד בלתי השאיר לו שריד" וגם "את אחי אחוזה מלך יהודה" הרג, "ארבעים ושנים איש"; אף אחד לא נמלט.

[12]

אברהם גלזנר

יש כאן גם אזהרה לאיוב, כתשובה על פרק כ"ג הפותח במלים: "גם היום מרי שיחי . . . מי יתן ידעתי ואמצאהו" ומסתיים בפסוק: "כי לא נצמתי מפני חשך ומפני כסה אפל"¹⁰.

(כג): "כי לא על איש ישים עוד להלך אל־אל במשפט".

יש שמפרשים את המילה "עוד" שהיא מלשון "עדות", ו"מועד", כלומר להזמין עדים ולקבוע מועד למשפט. אם־כן זה רומז למשפטו של נבות כאשר שני אנשים בני בליעל העידו נגדו במצוות איזבל (מלכים א, כ"א, ט-יג) — אך הקב"ה עושה משפט ברגע שהוא קובע לעצמו ואינו צריך לעדים. איוב השתוקק למשפט (ט', יט): "ואם למשפט מי יועידיני", וכן (כ"ג, ד): "אערכה לפניו משפט ופי אמלא תוכחות", אך אליהו חשב, כנראה, שזכותו של השופט לקבוע את מועד המשפט לפי נוחיותו. פסוקים כז-כח: "אשר על־כן סרו מאחריו וכל דרכיו לא השכילו".

"להביא עליו צעקת־דל וצעקת עניים ישמע" —

אינם צריכים פרוש. שני פסוקים אלה הם המסקנה מסיפור המאורע: "כי פעל אדם ישלם לו", ככתוב בתורת משה (שמות, כ"ב, כב): "כי אם צעק יצעק אלי שמע אשמע צעקתו".

(כט): "והוא ישקט ומי ירשע, ויסתר פנים ומי ישורנו, ועל גוי ועל אדם יחד". אליהו ממשיך לספר על מעשי יהוא במרדו, ואף מצביע על מחולל המרד, "והוא" = יהוא¹¹ השקט את מצפון העם — אמר להם: "צדיקים אתם . . . ומי הכה את כל אלה" (מלכים ב, י', ט). ומי יוכל להרשיע את יהוא, או את העם אשר אתו, בהריגת שבעים בני המלך?

כאשר רצה להתנכל לעובדי הבעל, "ויהו עשה בעקבה" (שם, יט) — הסתיר פניו ועובדי הבעל לא הכירו בערמתו. כך הסיר יהוא, בבת אחת, את המלך (=אדם) ואת הגוי עובדי הבעל, כמסבך בפסוק הבא.

(ל): "ממלך אדם חנף ממקשי עם".

"חנף" הוא רוצח ועובד עבודה זרה ו"מוקש עם" הוא הפולחן האלילי ככתוב (שמות, כ"ג, לג): "לא ישבו בארצך . . . כי תעבד את אלהיהם כי יהיה לך למוקש". אליהו וגם אליפז מזכירים את מפלת בית אחאב כדי להוכיח את טענותיהם. סגנונם מצומצם, עמוס ביטויים הלקוחים מהשירה הקדומה. יש לחשוב שבכ"ז דבריהם היו מובנים וברורים לחכמים וליודעים שהכירו היטב את הספרים ואת

10 יש באיוב כ"ג כעין זעקת: "אלי אלי למה עזבתני". הרגשת עזובה זו, במיוחד פסוקים ח-י, מובעת במילים ובביטויים שדמיונם לתהלים קל"ט מעורר מחשבות על קשר הדוק בין שני פרקים אלה. ראה מאמרי: תהלים קל"ט וזהות מחברו, בית מקרא א [ט], תשל"ה, עמ' 79-86.

11 רמזים דומים לגיבור הסיפור מצאתי עוד באיוב (ח' כ): "הן־אל לא ימאסתם", הוא יותם בן דעון, וכן (י"ח, יד): "ותצערנהו למלך בלהות" — הוא אבימלך מלך שכם.

איוב ל"ד: הספר שכתב אליהוא

[13]

המעשים. אולי היו קיימים גם פרקי שירה, שירי הלל לגבורות יהוא, שלא נשמרו ולא הגיעו לידינו, אך אליהוא ואליפו שאבו מהם, "הלא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי ישראל". כוונותיהם ומסקנותיהם של השניים שונות הן. אליפו מנתם את איוב ומעודדו לבטוח בשם שישמיד את הרשעים; כפי שהשמיד את בית אחאב כך יעניש השם גם את אויבו של איוב, הוא אליהוא. מוטב לאיוב לישוב דומם ולצפות לישועת השם. אליהוא מעביר קו מקביל ומפריד בין בית-אחאב לבית דוד ומטרתו להוכיח את צדקת דוד שהיה (שמואל ב, כ"ג, ג): "מושל באדם צדיק מושל יראת אלהים". אליהוא מדגיש הבדל זה בפתח מעניו (ל"ב, יד): "ו[איוב] לא ערך אלי מלין [אלא הפיץ דעותיו בקהל] ובאמריכם לא אשיבנו". — נהפוך הוא: אליהוא ואבותיו זכו ועתידיים לזכות בחסדי השם כי "כל דרכיו השכילו". ובכן, אחר שתאיר את מעשיה ואת אבדנה של המלכות הרשעה, חוזר אליהוא ומתאר את מנהגו של דוד המלך להתחטא לפני אלהיו ולהתחרט על שגגותיו.

מנהגו של דוד להתחטא לפני אלוהיו

(לא): "כי אל-אל האמר נשאתי לא אחבל".

(לב): "בלעדי אחזה אתה הרני אם עול פעלתי לא אסיף".

"האמר" = שאמר "אל-אל נשאתי" את פשעי, בניגוד לנאמר על הרשע בפסוק כג: "להלך אל-אל במשפט". כלומר "הצדיק הכביר" "אשר לא נשא פני שרים" נתוודה כעין הוידויו הזה. אולי נתכוון אליהוא אל דברי דוד בברחו מפני אבשלום בנו. אבישי הציע: "אעברה-נא ואסירה את ראשו" (שמואל ב, ט"ז, י-יב): "ויאמר המלך מה לי ולכם בני צריה כי יקלל וכי ה' אמר לו קלל את-דוד ומי יאמר מדוע עשיתה כן... הנה בני אשר יצא ממעי מבקש את נפשי ואף כי עתה בן הימיני. הנחו לו ויקלל... אולי יראה ה' בעוני" וגומר. דוד נושא את כובד הקללה בהכנעה ואף מניא את אבישי מלחבול בשמעני בן הימיני. נראה לי, אף כי אין תאום בביטויים, שיש בפסוקנו מתמצית תוכנו ורוח הדברים של תהלים נ"א כגון פסוקים ד-ה, ז, יא-יב וטו:

"הרבה כבסני מעוני ומחטאתי טהרני

כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד".

"הן בעוון חוללתי ובחטא יחמתני אמי".

"הסתר פניך מחטאי וכל עונתי מחה.

לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי".

"אלמדה פשעים דרכיך וחטאים אליך ישובו".

המלך ביהודה ובישראל נבחר ע"י הקב"ה

(לג): "המעמך ישלמנה, כי מאסת, כי אתה תבחר ולא אני, ומה ידעת דבר".

[14]

אברהם גלזנר

פסוק לג פרוש אחד לו, כמפורש בסנהדרין (ק"ד, ע"ב למטה): "בקשו עוד למנות אחד" בין המלכים שאין להם חלק לעולם הבא. "לא השגינו" אנשי הכנסת הגדולה "בדמות דיוקנו של אביו" (דוד המלך), ולא באש המחלוקת "שלחכה אש בספסליהם", ולא בזכות בנין בית המקדש (ע"י שלמה, או זרובבל) עד ש"יצאה בת קול ואמרה: המעמך ישלמנה כי מאסת, כי אתה תבחר ולא אני". האם אתה (איוב) תורה לשלם תשלומי עונשו של אדם, כי מאסת בבית דוד וכי הבחירה בך תלויה לומר מי יש לו חלק לעולם הבא ומי אין לו חלק, ולא אני — ה' צבאות הקב"ה (לפי רש"י, שם).

זה הפסוק היחיד בפרק ל"ד בו פונה אליהוא ישירות אל איוב, ואף מנסה לעוררו לווכוח: "ומהידעת דבר"? — האם יש בפיך טענה המצדיקה את יומרתך להתליף מלך בישראל לפי בחירתך? הלא כל איש ואיש יודע כי המלך נמשח בשמן ע"י נביא בשליחות ה', כפי שכבר הזכרנו למעלה בפסוק כד במקרה של משיחית יהוא למלך (מלכים ב, ט', ו). אתה איוב "מאסת", אבל (ל"ו, ה-ז): "הן אל כביר ולא ימאס... וישיבם לנצח ויגבהו".

אמנם במסכת סנהדרין מדובר על חלק בעולם הבא ולא על נבואת נתן (שמואל ב, ז', טז): "ונאמן ביתך וממלכתך עד עולם לפניך, כסאך יהיה נכון עד עולם". אך ברור ששני נושאים אלה נקשרו יחד בנוגע לצאצאי כניהו ע"י נבואת ירמיה (כ"ב, ל): "כתבו את האיש הזה עירי... כי לא יצלה מזרעו איש ישב על כסא דוד" וגומר. מחלוקת זו על זכות בית כניהו לרשת את כסא דוד מלווה ומשפיעה על הקורות בזמן שיבת ציון מבבל. זכריה קיווה כי בזרובבל חתקיים נבואת ירמיה (כ"ג, ה-ו; ל"ג, טו-טז) על "צמח צדקה" שבימיו "תושע יהודה וירושלים תשכון לבטח", וקרא עליו (זכריה, ג', ח): "כי הנני מביא את עבדי צמח". הגדיל עליו חגי (ב', כג): "ביום ההוא, נאם-ה' צבאות, אקחך זרובבל בן שלתיאל עבדי, נאם-ה', ושמתוך כחותם כי בך בחרתי נאם-ה' צבאות". אך העם, ושבי ציון במיוחד, דבקו בנבואות ירמיהו ויחזקאל והיה מקובל עליהם שהגלות והחרבן באו עליהם בעטים של מלכי יהודה האחרונים ודרכם הנלווה. הם לא רצו עוד במלך מתנשא ומשעבד אלא בשוויון כל משפחות בית ישראל. הד לשאיפה זו לשוויון המשפחות נמצא גם בזכריה (י"ב, ז): "והושע ה' את אהלי יהודה בראשונה, למען לא תגדל תפארת בית דויד ותפארת ישב ירושלים על יהודה". עזרא (ח', א-ב) מזכיר בין "העולים עמי במלכות ארתחשטא" גם אחד "מבני דוד חטוש" ששמו מופיע גם ברשימת צאצאי זרובבל בדב"ה"א. אין משפחה זו מתבלטת או מצטיינת מכל משפחות יהודה וגם אין לה כל יעוד או יתרון בספרי עזרא ונחמיה.

ההתנגדות להתנשאות הנשיאים בארץ ישראל, וראשי הגולה בכבל, נתמשכה כאש לוחשת גם אחר חרבן הבית. ככל שהראשונים סמכו את חקפם על ברכת יעקוב (בראשית, מ"ט, י): "לא יסור שבט מיהודה ומחקק מבין רגליו עד כי יבא שילה", היו

איוב ל"ד: הספר שכתב אליהוא

[15]

קמים חכמים להתריס כנגדם: "ומדוע תתנשאו על קהל ה'?" והיו זועקים כמו איוב (ט', לד): "יסר מעלי שבטו ואמתו אל-תבעתני".

תולדות בית דויד, מחורבן ממלכת יהודה ועד לאחר חורבן הבית השני, סוכם בספר ע"י יעקב ליוור¹². הסתום והנעלם ממנו מרובה בו על הנגלה.

אביא כאן דוגמה אחת מהאוסף התלמודי העשיר בו מדובר על צדקת דויד המלך וזכויות היתר של בניו אחריו לשלטון. (שבת, ג"ו, ע"א באמצע): "אמר רב: רבי דאתי [שמוצאן] מדוד מהפך ודריש בזכותיה דדוד. 'מדוע בזית את דבר ה' לעשות את הרע' (שמואל ב, י"ב, ט) — רבי אומר משונה רעה זו מכל רעות שבתורה, שכל רעות שבתורה כתיב בהן 'ויעשו' וכאן כתיב 'לעשות', שביקש לעשות ולא עשה". וכן ממשיך רבי להפך בכל הכתובים כדי לטהר את דוד מכל חטא בדבר אוריה החתי. אבל: "רב אמר אף קיבל דוד לשון הרע" מאת ציבא עבד מפיבשת (שמואל ב, ט"ו, ד). וכן: "אמר רב יהודה אמר רב: אלמלי קיבל דוד לשון הרע לא נחלקה מלכות בית דוד ולא עבדו ישראל ע"א ולא גלינו מארצנו".

עכשיו שמצאנו שרשי מחלוקת זו באיוב יודעים אנו כי קדומה היא וארועים רבים בקורות הימים מסתברים בעקבותיה. בדורות התנאים והאמוראים ציפו אמנם לבוא המשיח מבית דוד, אבל לא חפשוהו בין צאצאי בית כוניהו. מאידך גיסא, נטו להסכים עם דברי אליהוא ושללו את זכותם של בני תמותה לפסוק בדבר חלקם של אנשי-שם בעולם הבא.

סיכום הכרוז של אליהוא

(לד): "אנשי לבב יאמרו לי וגבר חכם שמע לי".

(לה): "איוב לא בדעת ידבר ודבריו לא בהשכל".

אנשי לבב, מקורביו של אליהוא, ויועציו, הסכימו ופסקו שאין איוב מדבר בדעת ובהשכל, כלומר דבריו דברי שטות הם. וכל גבר חכם, שענינו בראשו, יסכים אתם ועם דעת אליהוא. ברור, שכל מי שאינו שומע לקול אליהוא אינו גבר חכם: "כבוד חכמים ינחלו וכסילים מרים קלון" (משלי, ג', לה). כי הדבר חשוב מאד לאליהוא ונוגע לעצם קיומו וכבודו:

(לו): "אבי, יבחן איוב עד נצח על-תשבת באנשי און".

"אבי" — לשון שבועה, כך פונה נצר מבית דוד אל אביו שבשמים (שמואל ב, ז', יד). אליהוא חוזר אל תחילת הכרוז (פסוקים ג-ד) ודורש בחינה ובדיקה מחלטת מעתה ועד עולם של דברי איוב; דברים וטענות (= "תשובות") שאיוב משמיע בחברת "אנשי-און". כמובן, כל מי שמקשיב אל איוב הינו מן הפוזחים והריקים, וכל חכם לב

12 הוצאת ספרים ע"ש י"ל מגנס, האוניברסיטה העברית בירושלים, תשי"ט.

[16]

אברהם גלזנר

ירחק מהם ומקהלם. בזה הושם איוב בנידוי על הסיתו נגד שלטון ראש הגולה מבית דוד (י"ט, יג): "אחי מעלי הרחיק וידעי אך זרו ממני". ועל כך מזהיר אליהוא את איוב גם להלן (ל"ו, כ-כא): "אל תשאף הלילה לעלות [= להמריד] עמים תחתם. השמר אל תפן אל־און".

(לז): "כי יסיף על חטאתו פשע בינינו יספוק וירב אמריו לאל". למרות אזהרות קודמות מוסיף איוב להקים רעש ומהומה בשוקי העיר ועובר על מצוות התורה (שמות כ"ב, כז): "אלהים לא תקלל ונשיא בעמך לא תאר". שנים ודורות עברו, אך דרישתו של אליהוא בדבר משפט הירושה של כסא דוד: "משפט נבחרה־לנו" ו"יבחן איוב עד־נצח" — לא הוכרעה מעולם. אבל, במקומם של אליהוא ואיוב בממלכת פרס, אפילו רעי איוב הִתרחקו ממנו, משום פחדו של אליהוא. רק אנשים משולי החברה העיזו להקשיב לדבריו (ל"ד, ח): "וארח לחברה עם פעלי און וללכת עם אנשי רשע", ורוב ימיו ישב בודד בביתו (ל"א, לד): "ואדם לא אצא בית".

בהוצאת החברה לחקר המקרא וקיבוץ יפעת
הופיע

עיוני מקרא

י"ד עיונים בסוגיות מקראיות

מאת חיים גלעד

המחיר 60 ל"י כולל דמי משלוח. לחברים הנחה של 25%
להשיג: חיים גלעד, קיבוץ יפעת 30069